

In dit nummer

- De Ecologische Hoofdstructuur: hoe duur is de natuur?
- De realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur in de praktijk
- Verbeterd hydrologisch model als basis voor de evaluatie van het mestbeleid
- Betrek burgers om kwaliteit groene ruimte te versterken
- Schiermonnikoog heeft een 9.2!
- Bestuurlijke gevolgen van instelling Investeringsbudget Landelijk Gebied
- Politieke aandacht voor milieu moet het hebben van onverwachte incidenten

Wot's new is een uitgave van de eenheid WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Deze Nieuwsbrief bevat informatie over alle wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu.

Redactie: Irma Jorritsma & Bram ten Cate
WOT Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 48 54 71
E-mail: info.wnm@wur.nl
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Nummer 20 van de Nieuwsbrief verschijnt in Oktober 2008

De Ecologische Hoofdstructuur: hoe duur is de natuur?

Hoeveel kost het om de condities in de natuurgebieden van de Ecologische Hoofdstructuur op orde te krijgen? Hoe verhouden zich de kosten voor de verschillende natuurdoelen? Waar liggen relatief dure natuurgebieden? Zowel het Ministerie van Financiën als LNV wil antwoorden op deze vragen. In opdracht van beide ministeries heeft WOT Natuur & Milieu in samenwerking met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)¹ een methode ontwikkeld, die de kosteneffectiviteit van het natuurbeleid kan doorrekenen.

De natuurwaarde van gebieden in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) moet omhoog. Dit doel heeft Nederland gesteld. Daarvoor moeten de milieucondities verbeteren en eutrofiëring en verdroging zijn de grootste knelpunten. De maatregelen die hiervoor nodig zijn, hangen af van verschillende factoren, zoals huidige milieucondities, gewenste natuurwaarde, omgeving van het natuurgebied en de ligging in Nederland.

De hele set van factoren bepaalt uiteindelijk welke maatregelen er noodzakelijk zijn en dus wat het gaat kosten. De ontwikkelde methode berekent het maatregelenpakket en het benodigde budget. De resultaten geven aan dat de kosten om de terrestrische EHS te realiseren ruim 940 miljoen euro per jaar bedragen. Driekwart hiervan gaat op aan het oplossen van de ammoniak- en verdrogingsproblemen.

De kosten verschillen per natuurdoel. *Duinlandschap*, *Multifunctioneel bos* en *Grasland* zijn relatief goedkoop. *Vennen* en *Natte heide en hoogveen* zijn de duurste natuurdoelen. Voor deze doelen moet de stikstofconcentratie omlaag wat betekent dat er relatief veel emissiebeperkende maatregelen genomen moeten worden. Nederland heeft voor deze dure natuurdoelen een internationale verantwoordelijkheid en kan dus voorzien dat het hoge kosten met zich meebrengt.

Met de nieuwe methode is het mogelijk om de kosten van het natuurbeleid in kaart te brengen. Ook kan op basis van de resultaten een overzicht worden gegenereerd van de kosten voor natuurgebieden in de provincies of van natuurgebieden met eenzelfde natuurdoel. De overzichten zijn van groot belang bij het stellen van prioriteiten voor het nemen van maatregelen. / Irma



Meer informatie:

Koeijer T.J. de *et al.* (2008). Kosteneffectiviteit van de terrestrische Ecologische Hoofdstructuur. Een eerste verkenning van mogelijke toepassingen. WOT-rapport 73. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Koeijer T.J. de *et al.* (2006). Methodiek-ontwikkeling kosteneffectiviteit van het Natuurbeleid; De realisatie van het natuurdoel 'Natte Heide'. WOT-rapport 20. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Contact: tanja.dekoeijer@wur.nl

¹ Met ingang van 1 april 2008 is het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) gevormd uit het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) en het Ruimtelijk Planbureau (RPB).

De realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur in de praktijk

De realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) verloopt moeizaam. Alterra onderzocht samen met Wageningen Universiteit hoe in drie gebieden het EHS-beleid wordt uitgevoerd. Er blijkt grote variatie in aanpak te bestaan tussen deze drie gebieden. De onderzoekers adviseren die variatie te koesteren en er voor te zorgen dat het beleid niet steeds verandert.

Uit evaluaties blijkt dat de uitvoering van het EHS-beleid moeizaam verloopt. Uit deze studie blijkt, dat dit deels wordt veroorzaakt door de veranderingen in het EHS-beleid. Vanaf 1990 zijn er veranderingen doorgevoerd, zoals de robuuste verbindingzones, de omschakeling naar 'natuur voor mensen' en de omslag 'van verwerven naar beheer'. Het is dus ook niet zo vreemd dat de EHS in elk gebied anders wordt uitgelegd en uitgevoerd. De onderzoekers hebben drie regionale beleidsprocessen geanalyseerd om zicht te krijgen op de manier waarop dit gebeurt. Hiervoor introduceren ze de term 'bestuurlijk vermogen' van een gebied om de potentie uit te drukken om de EHS te realiseren.

Het bestuurlijk vermogen wordt bepaald door drie factoren: 1) de mate waarin betrokkenen tot een gemeenschappelijk plan komen; 2) de mate

waarin deze samenwerking consistent is en de EHS-realisatie omvat en 3) de mate waarin het EHS-beleid past bij ontwikkelingen in het nationale natuurbeleid. Uit het onderzoek blijkt dat het bestuurlijk vermogen verschilt per gebied en verandert in de tijd. In het Drents-Friese Wold is het bestuurlijk vermogen consequent hoog en sluit aan bij de oorspronkelijke natuurontwikkelingsgedachte in het natuurbeleid. Dat geldt ook voor De Venen, maar hier neemt het bestuurlijk vermogen recent weer af omdat nieuwe doelen, de langzaam opgebouwde balans tussen natuur- en landschapsbelangen verstoren. In de Gelderse Vallei staat de landbouwontwikkeling centraal. Het bestuurlijk vermogen om de EHS te realiseren stijgt pas nadat er nieuwe mogelijkheden komen voor agrarisch en particulier natuurbeheer.

De onderzoekers doen aanbevelingen voor zowel het rijk als de provincies. Beide overheden doen er verstandig aan de bestaande diversiteit in het natuurbeleid te koesteren. Het streven naar één uniform nationaal natuurbeleid doet afbreuk aan het bestuurlijk vermogen van gebieden om (op zijn eigen wijze) de EHS te realiseren. Voor de rijksoverheid komt daar nog een boodschap bij: maak niet steeds nieuw beleid met nieuwe doelen voor een gebied. //Irma



Meer informatie:

Boer S. de *et al.* (2008). De Ecologische Hoofdstructuur als gebiedsopgave. Bestuurlijk vermogen, dynamiek en diversiteit in het natuurbeleid. WOT-rapport 74. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Contact: wiebren.kuindersma@wur.nl

Verbeterd hydrologisch model als basis voor de evaluatie van het mestbeleid

Het hydrologisch instrument 'STONE-hydrologie' is verbeterd. Vooral de grondwaterstanden worden met de nieuwe versie beter gesimuleerd. Daarmee is een betere hydrologische basis beschikbaar voor onder andere de Evaluatie Mestwetgeving.

Om de paar jaar worden voor de Evaluatie Mestwetgeving (EMW) berekeningen uitgevoerd met het modelinstrument *STONE*. Het model berekent op landelijke schaal de uitspoeling van stikstof en fosfaat naar grond- en oppervlaktewater. Voor de EMW wordt *STONE* toegepast om de effecten van het mestbeleid op de uitspoeling door te rekenen. Als invoer voor het

model heeft *STONE* onder andere bemestingsgegevens nodig, zowel gemeten gegevens uit het verleden als ook berekende gegevens uit (toekomst)scenario's. Behalve deze gegevens heeft *STONE* ook de resultaten van een hydrologisch model nodig als invoer.

Alterra, RIZA en MNP hebben daarvoor het instrument *STONE*-hydrologie opgezet. Recent is dit hydrologisch instrument opnieuw verbeterd. Een vernieuwde parametrisatie, nieuwe randvoorwaarden en betere invoergegevens van de bodem, landgebruik en hydrologie leiden tot betere resultaten. Vooral de voorspellingen van de grondwaterstanden zijn verbeterd: gesimu-

leerde gemiddeld hoogste grondwaterstanden (GHG) en gemiddeld laagste grondwaterstanden (GLG) vertonen goede overeenkomst met gemeten grondwaterstanden. Ook ziet de landelijke Grondwatertrapkaart er met de nieuwe resultaten heel plausibel uit.

Met de aanpassingen in *STONE*-hydrologie is een betere basis verkregen voor de berekening van de uitspoeling van nutriënten voor het mestbeleid. *STONE*-hydrologie kan ook voor andere doelen worden ingezet. Door het te koppelen met een ander model (Geo-Pearl) kan de uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen worden gesimuleerd. //Irma



Meer informatie:

Bakel P.J.T. van *et al.* (2008). Actualisatie hydrologie voor *STONE* 2.3. Aanpassingen randvoorwaarden en parameters, koppeling tussen NAGROM en SWAP, en plausibiliteitstoets. WOT-rapport 57. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Contact: jan.vanbakel@wur.nl;
joop.kroes@wur.nl

Betrek burgers om kwaliteit groene ruimte te versterken

Hoe kan de kwaliteit van de groene ruimte voor de toekomst behouden blijven en versterkt worden? Provincie en lokale overheden zullen hiervoor beleid op maat moeten maken. Daarbij is het belangrijk om dit vanaf het begin samen te doen met mensen uit de streek. Dit blijkt uit een studie van Alterra en PRI in drie Nationale Landschappen waarin de gevolgen van autonome ontwikkelingen, beleidsdoelstellingen en ruimtelijke planning zijn bestudeerd. De studie is uitgevoerd voor het Planbureau voor de Leefomgeving.



Foto: Hein Korevaar

De studie 'Nederland Later' van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) heeft laten zien hoe Nederland zal veranderen in de periode 2000-2040, wat de gevolgen daarvan zijn voor de duurzaamheid van de groene ruimte en welk beleid nodig is om mogelijke ongewenste en onomkeerbare ontwikkelingen te stoppen. Om op gebiedsniveau een beter beeld te krijgen van deze ontwikkelingen zijn drie Nationale Landschappen nader bestudeerd: Oost-Achterhoek, Groene Woud, en IJsseldelta.

Voor deze drie gebieden is met een aantal indicatoren zoals grondgebruik, stedelijke druk, ontwikkeling van de landbouw, natuur en

landschap, milieu en recreatie inzichtelijk gemaakt hoe fysieke omstandigheden, beleidsdoelstellingen en sociaaleconomische aspecten invloed hebben op de kwaliteit van de groene ruimte en de leefbaarheid van de regio.

Daarnaast zijn interviews en workshops met stakeholders uit de drie gebieden gehouden. Een goede samenhang van functies in een gebied zoals wonen, werken, landbouw, natuur en recreatie kan de kwaliteit van Nationale Landschappen verbeteren. De grondgebonden landbouw kan bijdragen aan het behoud van kwaliteiten zoals de openheid van het landschap. Echter, de landbouw kan ook een bedreiging

vormen voor de kwaliteiten door bijvoorbeeld schaalvergroting en emissies. Betrokkenheid van omliggende steden zal het draagvlak voor de Nationale Landschappen ten goede komen. Lokaal maatwerk, betrokkenheid van burgers, lokale stakeholders en omringende steden zijn succesfactoren om de kwaliteit van Nationale Landschappen te behouden en te versterken.

/Bram

Meer informatie:

Korevaar, H. *et al.* (2008). Kwaliteit van het landelijk gebied in drie Nationale Landschappen. WOT-rapport 76. WOT N & M, Wageningen
Contact: hein.korevaar@wur.nl

Schiermonnikoog heeft een 9.2!

Burgers vinden het Nederlandse landschap redelijk aantrekkelijk. Gemiddeld krijgt het landschap een 7.3, met een laagste score voor het Sloegebied bij Vlissingen (5.4) en een hoogste score voor Schiermonnikoog (9.2). Nederlanders vinden een gebied aantrekkelijk wanneer het veel spontane natuur heeft, historische kenmerken bezit en niet 'verrommeld' is. In opdracht van de minister van VROM heeft WOT Natuur & Milieu samen met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) onderzocht hoe de burger de kwaliteit van het landschap beoordeelt en welke kenmerken van het landschap sturend zijn in deze beoordeling.

Het PBL monitort het gebruik van de ruimte in Nederland in de Monitor Nota Ruimte. Naast deze monitoring is op verzoek van de minister van VROM ook gestart met een Belevingswaardenmonitor (BWM). Een onderdeel hiervan gaat over de invloed van ruimtelijke kenmerken op de waardering. Bijna 5700 burgers die samen in 298 geselecteerde gebieden in Nederland wonen, hebben een uitgebreide enquête ingevuld. De

vragen gingen over een aantal fysieke kenmerken van het gebied, maar ook over het recreatiegedrag en persoonlijke kenmerken van de respondent. De enquête, die in 2006 is uitgevoerd, dient als nulmeting voor de BWM.

De resultaten van de enquête zijn geanalyseerd en laten zien dat de Nederlander redelijk tevreden is over het Nederlandse landschap. De resultaten zijn ook gebruikt om na te gaan hoe goed de beleving van de ruimte in Nederland kan worden voorspeld met BelevingsGIS. Uit de enquêtegegevens zijn indicatoren gemaakt, die in BelevingsGIS gebruikt worden. Berekeningen met BelevingsGIS-BWM² laten zien dat Utrecht en Gelderland de meest aantrekkelijke provincies zijn; Zeeland en Flevoland het minst. BelevingsGIS-BWM voorspelt dat gebieden uit de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) hoger gewaardeerd worden in vergelijking met gebieden buiten de EHS. Nationale Landschappen scoren ook hoger dan niet-Nationale Landschappen. /Irma

² BelevingsGIS is een model dat ontwikkeld is door Alterra Wageningen UR.



Foto: Ron de Goede

Meer informatie:

Wulp, N.Y. van der (2008). Belevingswaardenmonitor Nota Ruimte 2006. Nulmeting Landschap naar Gebieden. WOT-rapport 75. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Contact: nickie.vanderwulp@wur.nl

Bestuurlijke gevolgen van instelling Investeringsbudget Landelijk Gebied

Burgers vinden het een goede ontwikkeling dat provincies nu de verantwoordelijkheid hebben om het plattelandsbeleid te maken en uit te voeren. Het feit dat het gebiedsgerichte beleid nu wordt aangestuurd door provincies betekent nog niet dat alle betrokken partijen volop meefinancieren. De rijksoverheid blijft de belangrijkste financierder. Provincies willen op hun beurt graag meer invloed op het beleid. Dit zijn een paar uitkomsten van een enquête die gehouden is onder medewerkers van de provinciale overheden.



Vanaf 1 januari 2007 is de aansturing van het landelijk gebied veranderd: niet het rijk, maar de provincies gaan het gebiedsgericht beleid ontwikkelen en uitvoeren. Het rijk financiert dit beleid, maar ook provincies en andere partijen financieren in principe mee. In opdracht van het ministerie van LNV heeft het LEI van Wageningen UR onderzocht wat het decentralisatieproces voor gevolg heeft voor de betrokken besturen en voor de allocatie van het geld. De onderzoekers hebben het onderzoek uitgevoerd door beleidsdocumenten te analyseren en door het houden van een enquête onder de medewerkers van de provincies.

Het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) bestaat uit een budget van bijna 4 miljard euro voor de periode 2007-2013. De financiering is grotendeels afkomstig van het rijk. De geplande financiële middelen verschillen sterk

per thema. Op landelijke schaal gezien gaat tweederde deel van het ILG naar het thema natuur. Provincies en derden dragen slechts voor 7,5 en 3,5% bij aan natuur. Het bedrag dat per thema beschikbaar is, verschilt bovendien sterk per provincie. Voor het thema recreatie zijn de verschillen het grootst: 0,6% voor Noord-Brabant tegenover 33,6% voor Zuid-Holland.

De Bestuurovereenkomsten, sets van afspraken tussen rijk en provincies, blijken te bestaan uit gedetailleerde plannen en regels. Hierin is per provincie vastgelegd welke doelen er nagestreefd worden, hoe het wordt uitgevoerd en voor welk budget. De relatie tussen rijk en provincies is niet opgenomen in de overeenkomsten. In de enquête geven de respondenten aan dat de bestuurovereenkomsten geen overeenkomsten tussen gelijkwaar-

dige partijen zijn. Vrijwel alle provincies willen dat hun speelruimte wordt vergroot.

Opvallend is dat de provincies in verhouding weinig vertrouwen hebben in zowel het rijk als in private partijen. Dit kan een zorgelijk signaal zijn. Private partijen kunnen belangrijke partners zijn in de uitvoering van onderdelen van het ILG. De kansen voor cofinanciering worden door de provincies niet erg hoog geschat. /Irma

Meer informatie:

Slangen, L.H.G. *et al.* (2008). *Natuur en landschap van rijk naar provincie; delegatie door Investeringsbudget Landelijk Gebied*. WOT-rapport 67. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Contact: louis.slangen@wur.nl

Politieke aandacht voor milieu moet het hebben van onverwachte incidenten

De toestand van de economie en onverwachte milieugebeurtenissen, zoals de film van Al Gore over klimaatverandering, bepalen grotendeels de politieke aandacht voor milieu. Experts kunnen het milieu hoog op de politieke agenda houden wanneer zij continu op een nieuwe, unieke wijze milieuonderwerpen presenteren en bredere milieuproblemen koppelen aan incidenten.

Het Milieu- en Natuurplanbureau wilde graag weten hoe maatschappelijke en politieke aandacht voor milieuonderwerpen ontstaan en wat hiervan de gevolgen zijn voor prioriteiten in het Nederlandse milieubeleid. Onderzoekers van Wageningen Universiteit en de Universiteit Leiden hebben het verloop van de aandacht bekeken. De politieke agenda is in kaart gebracht door troonredes en mondelinge Kamervragen te

analyseren. De maatschappelijke agenda is bekeken aan de hand van krantenberichten en de daadwerkelijke beleidsveranderingen via wetgeving. Ook zijn rapporten van het MNP en RIVM bij het onderzoek betrokken.

Het blijkt dat de aandacht voor milieu gevoelig is voor beleidsveranderingen. Wanneer het bijvoorbeeld economisch goed gaat, is er veel aandacht voor milieu, maar wanneer het slecht gaat, daalt ook de aandacht. Deze relatie tussen economische conjunctuur en milieu is opmerkelijk genoeg onafhankelijk van politieke coalities. De politieke aandacht voor milieuonderwerpen stijgt wanneer sprake is van een nieuw product of een nieuwe, unieke gebeurtenis, zoals het verschijnen van het eerste Nationale Milieubeleidsplan in 1989 of de eerste Milieubalans in 1995.

Politieke en maatschappelijke aandacht voor milieu blijft echter moeilijk, omdat milieu vooral een Europees onderwerp is en Europa is sinds het grondwetreferendum niet populair. De aandacht voor milieu neemt echter toe wanneer Nederland betrokken is bij internationale gebeurtenissen, zoals in 2006 bij de presentatie van de film over klimaatverandering van Al Gore. /Bram

Meer informatie:

Breeman, G.E. & A. Timmermans (2008). *Politiek van de aandacht voor milieubeleid; een onderzoek naar maatschappelijke dynamiek, politieke agendavorming en prioriteiten in het Nederlandse milieubeleid*. WOT-rapport 77. WOT Natuur & Milieu, Wageningen,

Contact: gerard.breeman@wur.nl